

МАРИЈА Р. ЂОРИЋ*
Институт за политичке студије
Београд

УДК 159.923.5:316.334.3
Монографска студија
Примљен: 15.09.2015
Одобен: 29.09.2015

СКИНХЕДСИ И ПОЛИТИКА: ИДЕОЛОШКА ОРИЈЕНТАЦИЈА И ИДЕНТИТЕТ СКИНХЕДС ПОКРЕТА**

Сажетак: У раду се испитује однос између скинхедса и политике, са посебним освртом на идеолошке аспекте скинхедс покрета. Иако је „прва генерација” скинхедса показивала неполитичност, интересујући се само за класно обележје ове омладинске супкултуре, данас можемо говорити о појави скинхедс група које нагињу како десничарским, тако и левичарским идеолошким вредностима. Циљ рада је био да се испитају идеолошке опције у савременом скинхедс покрету и утврди хетерогеност скинхедс супкултуре у политичком и класном контексту. Утврђено је да осим виолентних скинхедс група (које су најдоминантније и најмногобројније) постоје и оне групе које се залажу за поштовање људских права, ненасиље и антирасизам, што потврђује претпоставку о томе да је скинхедс покрет диверсификованог карактера и да не поседује јединствену идеологију.

Кључне речи: скинхедси, екстремизам, нацизам, анархизам, екстремна десница, екстремна левица, супкултура, идентитет, идеологија

Увод

Скинхедси су као специфичан облик омладинске супкултуре због свог животног стила и аксиолошког система, који на првом месту имплицира младачко бунтовништво (често комбиновано са насиљем), од вајкада привлачили пажњу истраживача. Најзначајније радове на ову тему су писали британски и амерички социолози. У Великој Британији су прва битнија истраживања о скинхедс покрету¹ реализована крајем 60-их година 20. века у оквиру

---

* mara.djoric@yahoo.com

** Рад је настао у оквиру научно-истраживачког пројекта „Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у процесу међународних интеграција” (евиденциони број 179009), финансираном од стране Министарства просвете и науке Републике Србије.

¹ Више о скинхедс покрету видети у: Ђорић, Марија, *Екстремна десница: идеолошки аспекти десничарског екстремизма*, Удружење Наука и друштво Србије, Београд, 2015, стр. 235-245.

Центра за савремене студије културе (the Center for Contemporary Cultural Studies - CCCS), да би се овом појавом у САД почетком 70-их година претежно бавили припадници „Чикашке школе”.

Британски социолози су у својим истраживањима користили неомарксистички приступ који је полазио од хипотезе да је у бити скинхедс покрета – класни проблем. Наиме, сматрало се да су скинхедси настали као последица класних тензија у британском друштву, те су одређивани као изданци радничке класе, лумпенпролетеријата и сл.

Једна од највећих грешака која се прави приликом изучавања скинхедса јесте пренебрегавање чињенице да је као и свака друштвена појава, скинхедс покрет динамичког карактера, те да је условљен временом, простором и констелацијом друштвено-политичких дешавања. Наиме, честе предрасуде о томе да су скинхедси искључиво неонацисти који репрезентују традиционалну „мачо” културу, да се могу наћи само код припадника „беле расе” и да се развијају код нижих друштвених слојева, могу довести истраживаче у научни ћорсокак. Од времена када су се јавили (60-их година 20. века), па све до данас, скинхедси су задржали одређене вредности али су унели и низ новина, које понекад могу створити забуну у перцепцији овог омладинског покрета.

У нашем раду смо истражили спону која постоји између скинхедса и политике, са посебним акцентом на идеолошку оријентацију. Иако прва генерација скинхедса није много марила за политику и идеологију, данас можемо приметити тзв. „политизацију скинхедса” која у појединим срединама представља значајан безбедносни проблем, поготово када је реч о нацистички мотивисаним скинхедсима. Управо због тога се поједине групе скинхедса могу сврстати у екстремне десничаре, док неки савремени теоретичари иду тако далеко да их чак убрајају у терористичку супкултуру², што је по нама неприхватљиво и научно невалидно.

Следећи проблем који се јавља приликом истраживања скинхедс организација и група јесте чињеница да скинхедси (супротно увреженим предрасудама) не представљају хомоген покрет. Наиме, у зависности од тога када и где се јављају, и са којим циљем, можемо издвојити неколико врста скинхедс струја које указују на хетерогени карактер овог покрета.

Развој скинхедс покрета

Скинхедси настају међу младим представницима радничке класе у сиромашним четвртима Лондона (*East End*) 60-их година 20. века. Велики утицај на скинхедс покрет извршили су „теди бојси”, „руд бојси” и „модси” као представници супкултуре младих.

„Теди бојси” настају 50-их година 20. века у лондонским предграђима и познати су по неконвенционалном стилу одевања³, слушању цеза (а касније и

² Видети више о томе у: Travis Tiffini, Hardy Perry, *Skinheads: a guide to an American subculture*, Greenwood, Santa Barbara, Calif. 2012.

³ Тзв. „едвардијански стил”. Овај стил је настао по угледу на доба краља Едварда с почетка 20. века. И сам назив (Теди) представља скраћеницу од имена Едвард.

рокен рол музике) и насилничко-расистичком понашању.⁴ „Теди-бојсе” су убрзо на британској супкултурној сцени заменили „модси”.

„Модси”⁵ су били пореклом из енглеских радничких породица и представљали су, бунтовнички омладински покрет који се препознавао по карактеристичном начину одевања (елегантна одела), музици коју су слушали (*The Who, The Small Faces...*) и моторима које су возили (веспа). Њихов животни стил је за време у коме су живели био бунтовнички, што се видело по одевању и понашању. Ник Најтс (Nick Knight) је представио „модсе” као неку врсту херметичке друштвене секте „која је на почетку представљала веома ексклузивни, такорећи тајни раднички класни покрет” (Moore, 1993: 24). Многим припадницима овог покрета је од стране власти било забрањено да присуствују одређеним друштвеним догађајима (због исувише смелог понашања за оно време), те су „модси” почели да отварају клубове у којима је био дозвољен улаз само члановима ове омладинске супкултуре.

За разлику од „теди бојса” и „модса” који су били изворно британског порекла, „руд бојси” су представљали јамајканску делинквентску дијаспору која се у Великој Британији издвајала по стилу живота, који је био контроверзан, „уличарски”, буран и пун насиља, као и по *ска*⁶ правцу у музици, који ће од њих наследити скинхедс супкултура. За Стефана Кинга (Stephen King) „руд бојси” су били „хероји који су друштвену и политичку правду остваривали уз помоћ ножева и пиштоља” (King, 2008: 37).

Скинхедси су представљали негацију буржоаског друштва из 50-их и 60-их година 20. века. Њихов аксиолошки систем се базирао на вредностима које су узете са два извора. Први је био представљен у виду јамајканске културе која је доласком јамајканске имиграције извршила утицај на британску музичку сцену у виду *реге* музике, док је други извор вредности био заснован на стилу живота радничке класе, који се заснивао на пуританској радној етици.

Прву генерацију скинхедса Коен (Phil Cohen) је одредио као карикатуру радничке класе, док је Хебдиџ (Dick Hebdige) сматрао да су родоначелници скинхедс покрета били прави стереотип лумпенпролетеријата.⁷ Због тога и можемо констатовати да је основно и најупечатљивије обележје тзв. „прве генерације” скинхедса била класна припадност. Тек касније ће код нових праваца у скинхедс покрету (пре свега код нацистичких скинхедса) класну димензију надјачати расна димензија. Расизам се у редовима скинхедса експлицитније јавља у сиромашним енглеским четвртима тек крајем 70-их година, и то захваљујући доласку великог броја имиграната из Индије и Пакистана. Тада су се млади британски радници (међу којима је било и припадника скинхедс супкултуре) бојали да ће им новопридошли имигранти као јефтинија радна снага,

⁴ 1958. „Теди бојси” су учествовали у нередима на Нотинг Хилу, када је извршено насиље над имигрантима са Кариба. Неке савремене навијачке групе, попут оних које су фанови италијанског „Удинезеа” су на својим заставама исписивали „Теди бојс”, показујући наклоност овој некадашњој супкултурној групи, са којом се очигледно идентификују.

⁵ Скраћеница од „модернисти”.

⁶ Најпознатији музички бендови: *Madness, the Special AKA, Laurel Aitken, the Selecter*

⁷ Види: Hebdige, Dick, *Subculture: The Meaning of Style*, Taylor and Francis, 2 Hoboken, 2012.

„отети” њихове позиције у фабрикама, што је утрло пут расизму и ксенофобији.

Назив *скинхедс* (или скраћено *скинс*) потиче од енглеских речи *skin head* које можемо превести као „ћелава” или „обријана глава”, а што је у вези са фризуром коју су чланови овог покрета практиковали. Осим фризура, која је била њихов препознатљив знак, скинхедси су били упечатљиви и по тзв. „мачо” стилу одевања, „милитари” изгледу са циљем наглашавања маскулинизације (војничке чизме-цокуле *Dr Martin*, јакнама „спит-фајеркама” или *Donkey*, трегерима итд).⁸ Боје на пертлама војничких чизама су такође симболичког карактера, па тако, у зависности од поднебља, свака боја има своје значење:⁹ док беле пертле на чизама код нас означавају расистичке скинсе, у САД је то симбол „шарповаца”. Црвене пертле у нашим крајевима носе анархистички скинси и „шарповци”, док у САД ову боју пертли носе нацистички скинси, што симболише крв проливену за белу расу. Интересантно је да је за „мачо” скинсе розе боја схваћена као нека врста јереси. Ево какав став по овом питању заузимају нацистички, хетеросексуално оријентисани скинси: „У већини случајева, носиоца пинк пертли треба убити од батина јер је то геј скинхедс или *Gay Basher*”.¹⁰

Музика је веома значајна за скинхедс супкултуру јер представља фактор око којег се интегрише и уједно мобилише овај омладински покрет. У зависности од времена у коме се развијао скинс-покрет, и музика се мењала. На самом почетку рађања покрета, скинси су слушали *реге* и *ска* музику, да би временом постајао све више актуелан *панк* правац, потом *Oi*¹¹, док је данас „хардкор музика”, познатија као „музика беле моћи” (*White Power Music*), саставни део бунтовничког начина живота скинхедса.¹² Концерти на којима свирају бендови који упућују поруке расне, верске и националне мржње и нетрпељивости, места су на којима се најчешће регрутују млади неонацистички скинси.

Једно од омиљених места окупљања скинхедса, које уједно служи и за регрутацију нових чланова, јесу фудбалски стадиони. Наиме, велики број фудбалских хулигана долази из редова скинхедс група. То је рецимо, у нашој земљи случај са навијачима ФК „Рад”, (*United Force*) који су махом скинхедси. Фудбал је иначе, био спорт који су скинхедси пасионирано пратили од самог почетка. Према подацима још из 1968. године на фудбалским утакмицама се могло наћи и до 4000 припадника скинхедс покрета (Moore, 1993: 31). У то време су посебно навијали за клубове попут „Тотенхем”, „Челзија” и „Вест Хем”.

⁸ Данас носе одређене марке мајица, попут *Ben Shermans*⁸ и *Fred Perry*, које су препознатљиви део њиховог имиџа.

⁹ Извор: <http://www.stormfront.org/forum/t377100/>, 03.08.2014.

¹⁰ Извор: <http://www.stormfront.org/forum/t377100/>, 03.08.2014.

¹¹ Представници *Oi* *панка* или *стрип-панка* су биле групе попут *Sham 69*, *Cock Sparrer*, *Slaughter And The Dogs*, *Menace* и *Skrew*. Иначе, назив *Oi* води порекло од поздрава на „когни енглеском” који је био распрострањен код нижих британских класа. *Oi* би могли на српском превести као „здрavo”.

¹² На развој нацистичког правца у скинхедс покрету је 70-их година 20. века велики утицај извршила музичка група *Skrewdriver* (и певач Јан Стјуарт).

Као типични представници „мачо” аксиолошког система, скинхедси су изричито инсистирали на традиционалној подели улога између мушкараца и жена, мада су се у њиховим редовима могле наћи и припаднице „лепшег пола”, за које је било специфично да носе кратке фризуре или да чак брију главе, по узору на мушке чланове покрета. За девојке које припадају скинхедс групама постоји више назива на енглеском језику (у српском језику их најчешће називамо *скинетамма*): *skingirls*, *skinettes*, *skinbyrds* или *chelseas*. Код нас ова појава није много распрострањена, док, рецимо, данас у САД постоје скинс девојке које су спремне чак и на насилно понашање. На једном екстремно десничарском блогу на интернету смо нашли изјаву некога ко се представља као скинс девојка, а која гласи: „Ја никада не напуштам кућу без ножа у џепу и спавам са бејзбол палицом свако вече”¹³.

Припадност женских чланова овако бруталним „мачо” покретима се може тумачити као жеља за еманципацијом. Истраживања показују да девојке проведу у скинхедс групама у просеку 5-6 година, да би касније наставиле уобичајен живот (Travis and Peggy, 2008: 76). Научници ову трансформацију објашњавају „процесом матурације” који имплицира промену имиџа услед запошљавања и нових животних улога (нпр. улога мајке и супруге). У неким градовима САД, жене које активно учествују у скинхедс организацијама имају улогу тзв. „маме-скинхедса”, која углавном подразумева организовање скинхедс фестивала, музичких догађаја, промоција албума и сл.

Иако су поникли у Великој Британији, скинхедси су постали веома популарни и у САД почетком 80-их година 20. века. Доласком на америчко тле скинхедс супкултура добија све више расистичко и ксенофобично обележје. Данас се представници скинхедс покрета могу наћи широм света и без обзира ком идеолошком правцу припадају, они представљају бунтовничку супкултуру младих која има своја универзална правила понашања и свој вредносни систем.

Класификација скинхедс група

Када је реч о правцима који су се током година развили у скинхедс покрету можемо издвојити следеће врсте¹⁴:

1. Нацистичко-расистичке скинхедсе, који представљају најизраженију, најагресивнију и најмногбројнију скупину.
2. „Шарповце” (Skinheads Against Racial Prejudice - SHARP) или мирољубиве скинхедсе, који су против расизма и осталих облика дискриминације и који су незаинтересовани за политику и насиље.
3. „Црвене” скинхедсе, који у својој бити форсирају анархистичко левичарску идеологију (отуда и назив „црвени”).
4. Геј скинхедсе, који представљају куриозитет у овом „мачо” покрету и који су се временски најкасније издвојили као посебна скупина.

¹³Извор: <http://www.stormfront.org/forum/t72853/>, 10.08.2015.

¹⁴ Види: Борић Марија, *Екстремна десница: међународни аспекти десничарског екстремизма*, Наука и друштво Србије, Београд, 2014, стр. 235-245.

Према Маршалу (Marshall) који је написао чувену књигу о скинхедсима (*Spirit of 69: A skinhead Bible*) постоје три основне врсте скинхедса.¹⁵

1. Традиционални скинхедси
2. „Шарповци”
3. Неонацистички оријентисани скинхедси

На основу мишљења неких савремених теоретичара, традиционалне скинхедсе¹⁶, који су и родоначелници ове омладинске супкултуре су одликовале вредности попут поноса, класне свести (са акцентом на радничку класу) и расне хармоније.¹⁷ Сматрамо да је идеја о „расној хармонији” чак и код ове прве генерације скинхедса пренаглашена, из разлога што су скинхедси веома брзо почели да показују анимозитет према имигрантима из Индије и Пакистана. Међутим, извесно је да су управо од појединих имигрантских група (посебно јамајканске) усвојили одређени стил понашања и музику.

Да бисмо на научно валидан начин класификовали скинхедс групе, морамо утврдити критеријуме на основу којих ћемо направити поделу. У циљу што подробнијих класификација користићемо се критеријумима који претежу у одређењу скинхедс супкултуре.

Први критеријум на основу којег ћемо извршити поделу скинхедс група јесте карактер насилности. Како је познато да су скинхедси покрет који често користи насиље као метод деловања, сматрамо да на основу ове одреднице можемо издвојити две основне групе. То су:

1. Насилне скинхедс групе
2. Ненасилне скинхедс групе

Прва група скинхедса (насилни скинхедси) углавном припадају нацистичко-расистичкој струји овог покрета и користе насиље као основни метод деловања. Употреба насиља се може јавити у форми вандализма (намерно уништавања заједничког добра и сл.), хулиганизма (насиља у вези са спортским приредбама) итд. Чести су сукоби са тзв. „непријатељским групама” о чему ћемо нешто детаљније писати у наставку рада. Бунтовништво код припадника насилних скинхедс група се најексплицитније манифестује у форми агресије која је углавном неоправданог, ирационалног и малигног карактера.¹⁸

Када је реч о ненасилним скинхедсима, у ову групу можемо сврстати „шарповце” који у свом називу (акрониму) показују да су против расних и осталих предрасуда, као и геј-скинхедсе, који по природи ствари не нагињу насиљу. Треба бити обазрив приликом класификације, јер се може догодити насиље и код ових тзв. ненасилних група у форми самосталног изолованог

---

¹⁵ Види: Marshall, George, *Spirit of 69: A skinhead Bible*, Scotland: S.T. Publishing, Dunoon, 1994.

¹⁶ Назив „традиционални” указује на изворну струју која се јавља у скинхедс покрету 60-их година 20. века у Великој Британији.

¹⁷ Види: Sarabia, Daniel, Shriver Thomas, „Maintaining collective identity in a hostile environment: Confronting negative public perception and factional divisions within the skinhead subculture”, *Sociological Spectrum*, 24, 2004, стр. 267-294.

¹⁸ О малигној и бенигној агресиивности видети више у: Фром Ерих, *Анатомија људске деструктивности* – други део, Напријед, Загреб, 1986, стр. 97-150.

инцидента, што потврђује ону Веберову претпоставку о томе да не постоје „идеални типови” у пракси, као што је то случај са теоријом. Овде је реч о критеријумима који претежу.

Други критеријум класификације ће бити време настанка. На основу временске дистанце можемо издвојити две групе скинхедса:

1. Традиционалне скинхедсе који углавном инволвирају тзв. „прву генерацију” скинхедса која настаје 60-их година 20. века на просторима Велике Британије. Код ових скинхедса примећујемо појаву расистичких елемената (али тек крајем 70-их година).
2. Модерне скинхедсе који се разликују од „традиционалних” по уношењу неких новина у идеологији, аксиолошком систему итд. Овде ћемо убројати све оне који су се издвојили након првог таласа скинхедса – „шарповце”, „црвене” скинсе и хомосексуално оријентисане скинсе. Оно што им даје карактер модерности јесте промена неког од препознатљивог обележја у односу на прву генерацију скинхедса, који се сматрају изворним носиоцима овог супкултурног покрета.

Следећи критеријум поделе скинхедс група може бити извршен на основу њихове сексуалне оријентације, те ћемо их класификовати на:

1. Хетеросексуалне скинхедсе
2. Хомосексуалне скинхедсе

Што се тиче прве групе (хетеросексуалних скинхедса), она припада „изворној струји” скинхедс покрета. Заправо, ради се о томе да је скинхедс супкултура предоминантно хомофобична управо због „мачоизма” који је и те како наглашен (па често и пренаглашен) у њиховом вредносном систему. Међутим, то не значи да никада није било хомосексуалаца у редовима скинхедса. Оно што се може претпоставити јесте да је било прикривених хомосексуалаца у скинхедс покрету који из страха нису могли да јавно покажу своје сексуално опредељење. Овде није само реч о сексуалној оријентацији, већ о настанку посебних група са специфичним интерним правилима понашања.

Геј скинхедси или „квир” (*queer*) скинхедси представљају групу која се отворено приказује 90-их година 20. века и која се по много чему може квалификовати као парадоксална појава у скинхедс покрету. Њихово појављивање је у вези са ширењем права хомосексуалних мањина, што се генерално поклапа са одлуком *Америчке психијатријске асоцијације* 1973. године, да хомосексуализам не може више бити третиран као патолошко стање. Геј скинси су, у ствари, исти као и сви остали припадници овог покрета, само што је њихово сексуално опредељење другачије. Иначе, заблуда је да ови скинси искључиво припадају мирољубивим и нерасистичким групама, какви су „шарповци”, јер се понекад могу наћи и у редовима нацистичких скинхедс група.

Без обзира на то што су се одскора оформили као огранак у скинхедс покрету, геј скинси су присутни и добро организовани у свим већим европским градовима. На пример, *Манчестерски геј скинси* као група постоје од 2005. године и не заступају расизам. Они су познати по организовању тзв. „скинхедс викенда”, приликом којих се приређују забаве на којима се искључиво слуша одређена врста музике (ска, рок, панк и сл.) и на којима могу присуствовати

само мушкарци. Као што је познато, скинхедс групе се могу делити и према музици коју слушају, али када су у питању британски геј скинхедси, реч је о *Oi* музичком правцу.

Ови скинхедси сматрају да начин одевања и начин живота препоручују некога за скинхедс групу, а не само сексуално опредељење. Истражујући наведену скинхедс групацију запазили смо да су геј скинхедси нешто старији од припадника осталих скинхедс група и да се међу њима често могу наћи људи средњих година. У геј скинхедсе спадају и тзв. „викенд скинхедси”, који се облаче и понашају као и остали скинхедси, али само током викенда, јер радним данима имају обавезе на послу.

Најзначајнију улогу у изградњи идентитета геј скинхедса (сем сексуалног опредељења) игра стил одевања, што се види по обавезном „дрес-коду” који се практикује приликом журки које организују: коса не сме бити дужа од 3 милиметара, обавезне су војничке чизме „мартинке”, итд. Геј скинхедси нису више само феномен радничке класе, има их у свим могућим слојевима друштва, чак и у оним најбогатијим. Хомосексуалне скинхедс групе су углавном ненасилне и неполитичке, што се углавном наводи и на њиховима званичним сајтовима¹⁹, али се често догађа да су у реалном животу склони насиљу.

Да геј-скинхедси напредују у ширењу свог аксиолошког система користећи савремене начине промовисања и оглашавања, показује и истраживање које су спровели Боргесон и Валери (Borgeson and Valery), према којем од свих сајтова који су посвећени скинхедс покрету, 30% припада групама геј-скинхедса (Borgeson and Valery, 2015: 45). Група истраживача на челу са Валднером (Waldner) је идентификовала четири групе сајтова које промовишу хомосексуализам код скинхедса: геј-фетиш сајтови, традиционални геј сајтови, општи геј сајтови и сајтови који фаворизују расизам код хомосексуално оријентисаних скинхедса.²⁰ На свим сајтовима који промовишу геј-скинхедс супкултуру се налазе „порнографски садржаји у комбинацији са насиљем” (Borgeson and Valery, 2015: 47). Иако звучи контрадикторно, савремена истраживања су показала да су многи хомосексуалци одлучили да постану део скинхедс покрета управо због његове пренаглашене маскулинизације (која за њих има еротску димензију), која је значајан елемент обележја скинхедс супкултуре.²¹

Последњи, четврти критеријум на основу којег ћемо извршити класификацију скинхедс група јесте идеологија. Према идеолошкој оријентацији скинхедсе можемо делити на:

1. Десничарске групе
2. Левичарске групе

¹⁹ На пример: <http://www.scotsskins.moonfruit.com/#/oi/4533258507>, 11.08.2015.

²⁰ Видети више о томе у: Waldner, L. K., Martin, H., & Capeder, L. „Ideology of gay racialist skinheads and stigma management techniques”, *Journal of Political and Military Sociology*, 34, 2006, стр. 165-184.

²¹ Видети више о томе у студији случаја коју су спровели Боргесон и Валери, на основу сведочења геј-скинхедса: Borgeson Kevin, Valery Robin, „Gay Skinheads: Negotiating a Gay Identity in a Culture of Traditional Masculinity”, *Journal of Men's Studies*, Vol. 23(1), 2015, стр. 51-55.

У суштини, најдоминантнији и најбројнији су они скинхедси које можемо сврстати у корпус екстремне деснице.²² У ову групу убрајамо нацистички и расистички оријентисане скинхедсе који су распрострањени широм света, а неке од највиолентнијих група се попут „Хамер-скинса” међусобно повезују путем сајбер-простора. Што се тиче левичарски усмерених скинхедс група, у њих убрајамо „рашовце” који су претежно мирољубиви, потом „дрвене” скинхедсе који форсирају анархистичку идеологију, па самим тим и насиље, и на крају геј-скинхедсе, који увек истичу да су против насиља. У наставку истраживања ћемо се бавити односом скинхедса према политици, са посебним освртом на идеолошке аспекте.

Идеолошка оријентација скинхедс покрета

Када су настајали као покрет 60-их година 20. века, скинхедси су имали изразито класну димензију, јер су представљали омладину која је припадала нижој радничкој класи. Политичка димензија покрета је у то време била периферног карактера и почиње да се развија тек крајем 70-их година, показујући склоности ка екстремној десници. На развој нацистичког правца у скинхедс покрету је 70-их година 20. века велики утицај извршила музичка група Skrewdriver (певач Јан Стјуарт). Ова група је била родоначелник идеје која је носила назив „Rock Against Communism!”, што указује на сукоб између десничарске и левичарске опције. Од тада се много тога променило, па и политичка оријентација скинхедса која је данас шареноликог карактера. Наиме, савремени скинхедс покрет показује много више интересовања за политику, па самим тим и за одређене врсте идеологије, него ли што је то показивао на почетку свог настанка.

Приликом анализе идеолошких аспеката скинхедс покрета морамо бити изузетно обазриви, јер скинхедси, као што смо већ показали у овом раду, нису хомоген покрет. Самим тим што се гранају на више група, савремени скинхедси заступају и различите идеологије. Упркос разликама које постоје, најраспрострањенија идеолошка опција код савремених скинхедса се може квалификовати као екстремна десница.

О екстремној десници (или десничарском екстремизму) можемо писати као о парадоксалној појави која се среће чак и у оним државама које су дале велики број жртава у борби против фашизма и нацизма током Другог светског рата.²³ Овакве појаве указују на декаденцију савременог друштва и система вредности, као и на недовољну информисаност и образовање оних који улазе у неонацистичке скупине.

Неонацистички скинхедси су најпре настали у Енглеској²⁴ али су посебно добро организовани у САД и налазе се у тесној спрези са припадницима

²² О одређењу десничарског екстремизма видети више у: Simeunović, Dragan, „Problem of Defining Extremism in the Contemporary Political Science”, *Nauka i društvo – Science and Society*, 2015, leto-1, стр. 11-29.

²³ Типичан пример оваквог парадокса је Русија која је „положила” 20 милиона жртава у борби против немачког нацизма, а у којој је данас изразито развијен скинхедс покрет.

²⁴ Већина њих су чланови *Националног фронта*.

модерног Кју клукс клана (тзв. Трећег Клана). Наци-скинхедси у САД се пре тежно регрутују на „Аријевском фесту” (*Aryan fest*), који се први пут одржао у Мисурију 1988. године. Поред ове манифестације, у Америци су познате и многе друге феште са сличним програмским садржајем, попут оних које се одржавају у Калифорнији, Оклахоми и Индијани. Највише безбедносних проблема расистички мотивисани скинхедси задају Калифорнији²⁵ у којој од укупног броја ухапшених који су осумњичени за расистичке нападе, 33 % припадају скинхедс групама (Travis and Perry, 2008: 58).

Најокрутнија скинхедс група са екстремно десничарском идеологијом (*WAR Skins*) у САД је настала 80-их година 20. века, као изданак расистичке групе *White Aryan Resistance*, која је била створена под ингиренцијом модерног Кју клукс клана. Функционисање ове скинхедс групе се базирало на неформалном чланству (што се односило и на лидерство, мада се на врху свих организација налазио њихов идејни творац Том Metzger).

Једна од тренутно најактивнијих десничарских скинхедс група у Америци носи назив *Хамерскин Хејшон* (Hammer Skin Nation), или скраћено „Хамерскинси”. Ова група је тако добро организована, да поседује и сопствену издавачку кућу за публикување нацистичко-расистичког материјала (новине, радио станице, телевизије...). Познати часописи који се публикују од стране „Хамерскинса” су: *The Order, Resistance, Blood and Honour* итд.

„Хамерскинси” су основани 1988. године у САД, у Даласу. Њихова идеологија је расистичка, што се види по форсирању идеје о супремацији беле расе. Осим у САД, имају огранке широм света - у Енглеској, Канади, Француској, Норвешкој и Немачкој. Карактеристични облици насиља за ову групу су убиства на националној и расној основи (злочини мржње), вандализам, претња силом, принуда, нереди, немири. Осим анимозитета према Афроамериканцима, испољавају и антисемитистичке ставове, што су у више наврата показали скрнављењем синагога.

„Хамерскинси” за свој симбол препознавања узимају два укрштена чекића, која представљају нацистички знак, тј. кукасти крст. Свој утицај остварују махом над млађом публиком, и то на неколико начина: путем музике, кроз интернет пропаганду и непосредним контактом.

Да је музика „храна душе” тврдио је још Шекспир, док неонацисти у музици виде велики мобилизациони потенцијал. Кроз екстремно десничарске поруке, путем песама, ови скинхедси шире говор мржње и на тај начин врше идеолошки утицај на омладину. Осим тога, скинси сваке године организују познате музичко-расистичке фестивале - *Hammerfests*.

Интернет пропаганда је данас, у доба модерне комуникације, посебно значајна за скинхедсе јер постоји могућност непосредног, брзог и јефтиног, тј. бесплатног повезивања и комуницирања, а резултати могу бити огромни. Путем многих блогова и веб страница, млади људи се могу информисати о активностима „Хамерскинса”. Колики је утицај интернета, знају и активисти ове групе: „Где год да се налазите, наш веб расизам ће вас пратити!”²⁶ „Хамер-

²⁵ Конкретно је реч о округу Оринџ.

²⁶ Извор: http://www.adl.org/learn/ext_us/hammerskin.asp, 03.07.2015.

скинси” поседују и часопис под називом *Hammerskin Press*, што знатно доприноси ширењу њихових екстремистичких идеја.

Ови скинхедси су организовани кроз појединачне, децентрализоване ћелије, у којима су националсоцијализам и расизам основна идеолошка уверења која усмеравају њихово деловање. Од оружја употребљавају пиштоље и аутоматске пушке. Посебно се користи *Intratec TEC-DC9 (TEC-9)*, полуаутоматско оружје, које је 1994. године забрањено у САД. Још увек није познато како се финансира ова група, али је чињеница да значајан део прихода долази од трговине дрогом и продаје карата за концерте „музике беле моћи”.²⁷ У одабиру нових чланова „Хамерскинси” су толико опрезни, да чак постоји пробни период од две године током којег се испитује лојалност потенцијалних чланова. Углавном се бирају омладинци који још увек немају јасно изграђен идентитет²⁸ и којима се лако може манипулисати кроз екстремистичку идеологију.

„Спајање белог национализма” (*compounding white nationalism*) је врста специјалне тактике коју користе „Хамерскинси” за регрутовање нових чланова. То је спора, али темељна тактика у којој сваки члан „Хамерскинса” има обавезу да регрутује годишње бар једног новог члана, чиме се гради мрежа белих расиста.

Основне идеолошке вредности екстремно десничарских скинхедса се заснивају на идејама насиља, дискриминације, расизма, нацизма, ксенофобије, антисемитизма, антипарламентаризма и нетолеранције, које су саставни део „музике беле моћи” (WPM). Слушајући овакву музику млади људи несвесно усвајају неонацистички вокабулар и систем вредности, да би у следећој фази били регрутовани од стране старијих, искуснијих чланова. Конспирација је на изузетно високом нивоу, тако да потенцијални чланови оваквих неонацистичких група морају бити препоручени од стране постојећих чланова (који ће гарантовати за њих), а неретко морају и проћи „чин иницијације”²⁹ и чекати дуг временски период на званичан улазак у групу. У ери интернета повезивање нацистичких скинхедса је много лакше, поготово захваљујући постојању интернет мреже „Крв и част” (*Blood and Honour*)³⁰ која има огранке широм света. Осим тога, ова врста скинхедса користи и *фанзине*³¹ за ширење своје идеологије.

Наци-скинси нису хијерархијски чврсто организовани, што је карактеристика свих осталих скинхедс група. Они поштују принцип „отпора без вође” (*leaderless resistance*), који подразумева организациону структуру у виду ћели-

²⁷ Цена карте је у просеку 25 долара.

²⁸ О идентитету видети више у: Деспотовић, Љубиша, *Конструкција и деконструкција идентитета*, Факултет за европске правно-политичке студије, Нови Сад, 2014.

²⁹ У зависности од групе ради се о различитим начинима „иницијације”, али се углавном тај процес своди на чињење одређеног кривичног дела којим се члан приближава скинхедс групи.

³⁰ Да је реч о међународној организацији која је подржана од стране америчких фашистичких организација видимо и по тзв. „начелу од 14 речи” које је поникло у редовима некадашњег Кју клукс клана, а које се налази и на сајту српске верзије „Крви и части”: „Ми морамо да обезбедимо постојање нашег сопственог народа и будућност за нашу белу децу”. Види:

<http://www.bhserbia.org/glavna.htm>, 20.05.2015.

³¹ Ради се о аматерски урађеном пропагандном материјалу који служи за индоктринацију постојећих и потенцијалних чланова.

ја. Поздрав³² који упућују једни другима (*Sieg Heil*) указује на постојање нацистичке симболике, али и нацистичког аксиолошког система. Њихови „непријатељи” су сви они који нарушавају супремацију беле расе и одређене нације (зависи од тога којој нацији скинхедси припадају). У САД су скинхедси непријатељски настројени према црнцима, док су на пример, у Србији главне мете скинхедса - Роми. У Београду, 18. октобра 1997. године, скинхедси су на смрт претукли Душка Јовановића, дечака ромске националности. МУП Републике Србије је сврстао скинхедсе у неформалне групе са неонацистичким карактером.

У нашој земљи се скинхедси јављају нешто касније у односу на остале европске земље, па су прва окупљања припадника нацистичких скинхедса започела 80-их година 20. века. Највише их је било у великим градовима попут Београда, Ниша и Новог Сада. У мањим срединама би се такође организовали, додуше, у мањем броју, с тим што се дешавало да делују и као „вукови самотњаци”. Према неформалним подацима, сматра се да на територији Србије делује између 600 и 800 правих наци-скинхедса, док број поборника и симпатизера скинхедс супкултуре износи око 4000 (Ђорђевић, 2003: 18). У осталим бившим републикама СФРЈ се такође могу наћи скинхедс групе, а у последње време су посебно активни на територији Хрватске. Хрватским скинхедсима је жеља да „очисте земљу од смећа - Кинеза, Рома, хомосексуалаца, Срба и нехришћана”³³, што указује на фашисоидни карактер групе. Да се екстремно десничарска идеологија може успешно ширити уз помоћ расистичке музике видимо и по томе што је Марко Перковић – Томпсон, познат по усташкој реторици у својим песмама, омиљен код хрватских наци-скинса.

Друга струја у скинхедс покрету представља контрадикторну појаву у односу на скинхедсе који припадају екстремној десници, што се види из њиховог назива *Skin Heads Against Racial Prejudice*, или скраћено SHARP, тј. „шарповци”. Њихова полазишна основа се заснива на томе да су корени скинхедс покрета у „црначкој” *rage* и *ska* музици, те да није природно да скинси показују анимозитет према црној раси.

„Шарповци” су мирољубива врста скинхедса, који представљају антипод расистичким и нацистичким скинхедсима и могу се оквалификовати као умерена левица. Они су ређе организовани по групама и најчешће се јављају као индивидуалци. Настали су крајем 80-их година у Америци, да би се потом овај правац пренео најпре у Велику Британију, а онда и на остале европске земље. Њиховим оснивачем се може сматрати Marcus Pacheco. Идеологија коју заступају „шарповци” је левичарског и антирасистичког карактера, чиме се оповргавају предрасуде о томе да су сви скинхедси екстремни десничари. У основи њиховог вредносног система је скинс музика, антиполитичко опредељење и, како они истичу, „понос”. Они су против расизма, сексизма и хомофобије. Између њих и нацистичких скинхедса се води „битка” око тога ко је наследник

³² Често се дешава и да се поздрављају са *Oi* (тако су се некада поздрављали енглески радници).

³³ Извор: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/skinheads-provode-najavljene-quotcistkequot-po-zagrebu/422475.aspx>, 01.03.2015.

„оригиналних” тј. „традиционалних” скинхедса с почетка 60-их година. Па ипак, такав стил живота, који је бунтовничког карактера, често узрокује различите насилне испаде чак и код „шарповаца”. Иако их на основу програма и циљева које поседују можемо сврстати у левичарску опцију, ова врста скинхедса је углавном аполитичког карактера.

За разлику од „шарповаца”, „црвени” скинси или *рашовци* (RASH - Red & Anarchist Skin Heads) заступају екстремно левичарску, тј. анархистичку идеологију, па самим тим експлицитно показују и своје политичко опредељење. Настали су 1993. године у Њујорку након убиства једног хомосексуалца, иза кога су стајали расистички моптивисани скинхедси. Оно по чему се „црвени” скинхедси суштински разликују од нацистичких, јесте – идеологија. Наиме, њихове идеологије су дијаметрално супротне али их повезује животни стил и употреба насиља као основног метода деловања. Сматра се да су „црвени” скинси у чврстој вези са појединим екстремно левичарским покретима и партијама и да штите интересе радничке класе. С обзиром да је анархија идеологија којом се воде, онда је и разумљив њихов отпор према свему што персонификује државу и њен ауторитет, те се могу приметити чести сукоби са представницима полиције.

Музичке групе које кореспондирају са њиховом идеологијом су *The Redskins, Angelic Upstarts, Blaggers I.T.A., Skin Deep, Kortatu, Skalariak, Banda Bassotti, The Burial, Negu Gorriak, Opció k-95, Los Fastidios, Nucleo Terco, The Press* итд. Неке групе, попут *Negu Gorriak*, су мешавине контрадикторних идеологија. Овај бенд представља комбинацију левичарске дисидентске идеологије и баскијског национализма (сви чланови су пореклом Баскијци), те су им и песме на баскијском језику.³⁴

Када је реч о геј-скинхедсима они представљају групу која истиче своју неполитичност, мада узимајући у обзир њихов вредносни систем као и циљеве којима стреме, можемо рећи да претежно нагињу левичарској идеолошкој опцији. Овакво идеолошко опредељење геј-скинхедса је у најмању руку очекивано, с обзиром да левица по природи ствари штити интересе и права угрожених група, међу којима се свакако налазе и представници ЛГБТ популације.

Закључна разматрања

Истражујући утицај политике тј. идеолошких политичких аспеката на развој скинхедс покрета, можемо констатовати да се овај утицај мењао у зависности од времена и простора. Оно што треба имати у виду приликом изучавања скинхедс супкултуре, јесте да је њено примарно обележје 60-их година било класно, а да је политичку конотацију скинхедс покрет почео да показује тек крајем 70-их година 20. века, захваљујући демографским проме-

³⁴ Иако се у нашем језику усталио назив *баскијски језик*, исправније је говорити о *Еускара* језику.

нама које су се догодиле у британском друштву. Наиме, доласком имиграната из Пакистана и Индије, млади радници који су припадали скинхедс покрету почињу да осећају ксенофобију према странцима и то из социјално-економских разлога, страхујући да ће им новопридошли радници преузети посао. То је уједно и време настанка ксенофобије, расизма и нацизма у скинхедс покрету који полако почиње да добија обличја екстремно десничарске идеологије.

Како се утицај скинхедс супкултуре ширио из Велике Британије на амерички континент, тако је и скинхедс покрет добијао нове идеолошке димензије. Иако је расизам у скинхедс покрету у правом смислу речи процветао у САД (под утицајем Кју клукс клана), у овој земљи почиње да се развија и левичарска идолошка скинхедс опција која се може наћи у форми „шарповаца” и „рашоваца”. Тиме се потврђује наша почетна хипотеза у истраживању, а то је да је скинхедс покрет хетерогеног карактера и да се мора посматрати у контексту времена и простора појављивања. Не само да је скинхедс покрет неуједначен у погледу идеологије (иако је најдоминантнија и најраспрострањенија екстремно десничарска идеологија), већ се његова хетерогена димензија може експлицитно видети и када је реч о класној припадности. Настао најпре у радничким четвртима Лондона, скинхедс покрет је и репрезентовао маргиналне социјалне слојеве британског друштва. Међутим, данас се не може с поузданошћу тврдити да су сви скинхедси пореклом из нижих друштвених слојева, с обзиром да се у редовима скинхедса могу наћи и припадници средњих, па и виших друштвених слојева. Савремени скинхедс покрет показује све више интересовања за политику, поготово када је реч о екстремно десничарским скинхедс групама које су и најчвршће организоване.

Без обзира на политичке опције којима нагиње скинхедс покрет, оно што је *conditio sine qua non* његовог постојања јесте стил живота који имплицира бунтовништво, неконвенционално понашање, рушење постојећих друштвених правила, стил одевања и живота. Такође треба имати у виду да се скинхедс покрет стално мења и због природне смене генерација, јер не треба заборавити да су скинхедси млади људи који временом добијају нове животне улоге.

Управо због бунта који претежно кореспондира са младалачким периодом, скинхедс покрету се приписује да припада супкултури омладинаца. Иако многи на скинхедс покрет гледају као на само једну од пролазних фаза младалачког бунтовништва, унутар њега се могу наћи опасне групе и појединци који су спремни на вршење различитих облика идеолошки (пре свега десничарски) мотивисаног насиља.

Литература:

1. Borgeson Kevin, Valery Robin (2015): „Gay Skinheads: Negotiating a Gay Identity in a Culture of Traditional Masculinity”, *Journal of Men’s Studies*, Vol. 23 (1)
2. Despotović, Ljubiša (2014): *Konstrukcija i dekonstrukcija identiteta*, Fakultet za evropske pravno-političke studije, Novi Sad

3. Đorić Marija (2014): *Ekstremna desnica: međunarodni aspekti desničarskog ekstremizma*, Nauka i društvo Srbije, Beograd
4. Đorđević, Dragoljub (2003): *Esej o skinhedima*, Komrenski sociološki susreti - Sven, Niš
5. Hebdige, Dick (2012): *Subculture: The Meaning of Style*, Taylor and Francis, 2 Hoboken
6. Marshall, George (1994): *Spirit of 69: A skinhead Bible*, Scotland: S.T. Publishing, Du-noon
7. Moore, Jack (1993): *Skinheads shaved for battles: a cultural history of American skinheads*, Bowling Green, Bowling Green State Univ. Popular Press, Ohio
8. King, Stephen (2008): *Reggae, rastafari, and the rhetoric of social control*, Univ Pr Of Mississippi, Jackson
9. Sarabia Daniel, Shriver Thomas (2004): „Maintaining collective identity in a hostile environment: Confronting negative public perception and factional divisions within the skinhead subculture”, *Sociological Spectrum*, 24.
10. Simeunović, Dragan (2015): „Problem of Defining Extremism in the Contemporary Political Science”, *Nauka i društvo – Science and Society*, leto-1.
11. Travis Tiffini, Hardy Perry (2012) *Skinheads: a guide to an American subculture*, Greenwood, Santa Barbara, Calif.
12. Waldner, L. K., Martin, H., & Capeder, L. (2006): „Ideology of gay racist skinheads and stigma management techniques”, *Journal of Political and Military Sociology*, 34.
13. From Erih (1986): *Anatomija ljudske destruktivnosti – drugi deo*, Naprijed, Zagreb

SKINHEADS AND POLITICS: THE IDEOLOGICAL ORIENTATION AND IDENTITY OF THE SKINHEADS MOVEMENT

Summary: This paper examines the relationship between the Skinheads movement and politics, with an emphasis on the ideological aspects of the Skinheads movement. Even though „the first generation” of Skinheads has expressed impolicy, by showing interest in the class imprint of this youth subculture, today we can speak of the phenomenon of the Skinheads groups which lean not only towards right wing, but also toward left wing ideological values. The purpose of this paper is determining heterogeneity of the Skinheads subculture in the political and class context. It has been determined that, apart from violent Skinheads groups (which are most dominant and most numerous), there are also such groups that advocate respect of the human rights, non-violence and anti-racism, which confirms the assumption that the Skinheads movement is of a diversified character, and that it do not possesses a unique ideology or a unique identity.

Key words: Skinheads, extremism, Nazism, anarchism, far right, far left, subculture, identity, ideology